

بررسی وضعیت اجتماعی - اقتصادی مناطق روستایی استان آذربایجان غربی

چکیده

بررسی وضع مناطق روستایی هر یک از استانهای کشور به لحاظ شرایط متفاوت و نابرابریهای موجود به منظور درک اختلافات منطقه‌ای صورت می‌گیرد. در مقاله حاضر وضع آبادی‌های استان آذربایجان غربی مورد تجزیه و تحلیل واقع می‌شود تا مسائل و مشکلات گذشته و حال این مناطق در مقایسه با متوسط روستاهای کشور مشخص و تبیین شده و گامهای مناسب جهت رفع مشکلات و بهبود شرایط زندگی روستاییان این استان برداشته شود. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که سهم جمعیت روستایی از کل جمعیت استان ۲۱ درصد کاهش یافته و با اینکه عمده آبادیهای استان کم خانوار هستند و اکثر جمعیت روستایی در آبادیهای بالای ۱۰۰ خانوار متمرکز می‌باشند ولی متوسط خانوار و

جمعیت هر آبادی افزایش داشته است. درصد باسوادی روستاهای استان طی سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ معادل ۴۷/۸ درصد افزایش داشته لکن همواره از متوسط روستاهای کشور کمتر بوده، این اختلاف براساس آخرین سرشماری ۱۰/۶ درصد می‌باشد.

با توجه به پایین بودن درصد برخورداری آبادیهای استان از خدمات بهداشتی مثل حمام، پزشک و دندانپزشک، از لحاظ وجود خانه بهداشت و بهیار روستایی نسبت به متوسط روستاهای کشور از تعداد بیشتری برخوردار است.

روند وضعیت اشتغال روستاهای استان مطلوب بوده و در مقایسه با متوسط روستاهای کشور دارای نرخ بیکاری کمتری می‌باشد. آخرین آمار موجود حاکی از آن است که نرخ بیکاری روستاهای استان، ۶/۲۳ درصد از متوسط نرخ بیکاری

روستاهای کشور پایین تر می‌باشد. همچنین وضع امکانات زیربنایی روستاهای استان طی سالهای گذشته بهبود یافته، ولیکن در مقایسه با متوسط کشور وضعیت آب آشامیدنی و برق مطلوب، ولی در زمینه راه، حمام و تلفن در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. با توجه به اینکه طی ده سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ بیشترین کاهش تعداد آبادیهای استان بین ۱۰ تا ۵۰ خانوار بوده مطالعات محلی در خصوص دلایل این موضوع و نحوه جلوگیری از آن باید مورد توجه اساسی قرار گیرد. لذا نظر به تولید انواع محصولات کشاورزی از جمله انگور، سیب و گلابی و... مطالعه و بررسی مکان یابی برای احداث و توسعه صنایع مناسب تبدیلی، ارتقای دانش بومی و یافتن راهکارهای صدور محصولات روستایی، الزامی می‌باشد.

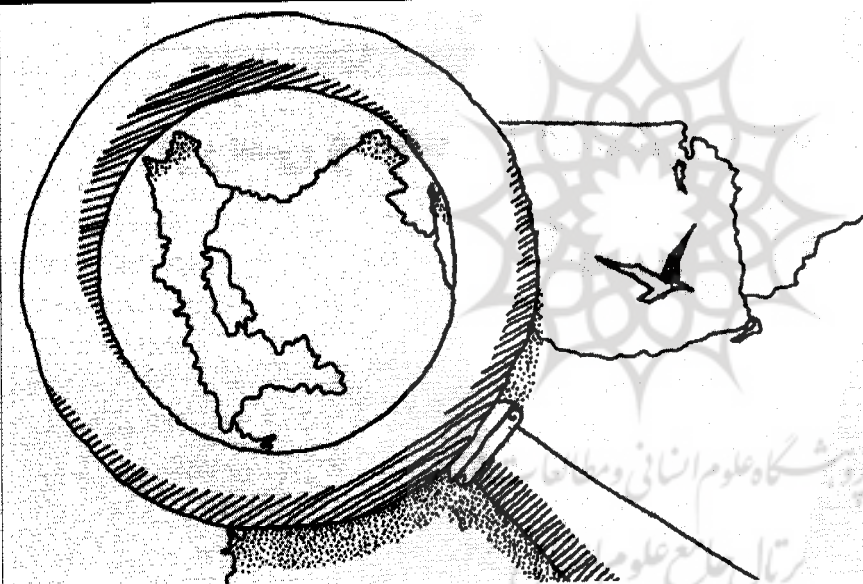
مقدمه

کل کشور) به عنوان یازدهمین استان از نظر وسعت در شمال غربی کشور قرار دارد. این استان از شمال به کشور تازه استقلال یافته جمهوری آذربایجان، از غرب به کشورهای ترکیه و عراق، از شرق به استان های آذربایجان شرقی و زنجان و از جنوب به استان کردستان محدود می شود. اقلیم استان نیمه خشک و معتدل می باشد و میانگین بارندگی سالانه استان ۳۴۲ میلیمتر بوده که حدود ۹۱ میلیمتر از میانگین بارندگی سالانه کشور (۲۵۰ میلیمتر) بیشتر است. ۴ از رودخانه های مهم استان می توان به رودخانه های زرينه رود، سيمينه رود، تلخه رود و مهبادرود اشاره نمود.

استان آذربایجان غربی در سرشماری سال ۱۳۶۵ از ۹ شهرستان (ارومیه، خوی، سلماس،

بررسی و تحلیل آمار و اطلاعات هر یک از مناطق روستایی کشور می تواند در برنامه ریزی های منطقه ای مورد استفاده قرار گیرد.

تجزیه و تحلیل روند آماری هر یک از استان های کشور و مقایسه آن با متوسط کشور یکی از راه های دستیابی به چگونگی شرایط زندگی و ملاحظه مشکلات موجود می باشد. استان آذربایجان غربی به لحاظ سهم جمعیت، موقعیت جغرافیایی و به عنوان شاهراه ارتباطی اروپا و طبیعت زیبا، نقش مهمی در اقتصاد ملی کشور دارد. با توجه به این که بخش کشاورزی و روستاهای استان از جمله مهم ترین بخش های اقتصادی این استان است، لذا در این مقاله وضع مناطق

روستایی استان مورد بحث و بررسی قرار می گیرد. این مقاله به بررسی وضع تحولات اجتماعی اقتصادی مناطق روستاهای استان به صورت آماری نسبت به گذشته و مقایسه آن با متوسط روستاهای کشور می پردازد و با بحث و بررسی کلیات استان و تشریح شرایط روستایی آن به ارایه نتایج و پیشنهاد ختم می شود.

الف - مشخصات کلی استان

استان آذربایجان غربی با ۲۷ هزار و ۴۶۳ کیلومتر مربع مساحت^۳ (۲/۳ درصد مساحت

مهاباد، ماکو، میاندوآب، نقده، سردشت و پیرانشهر) تشکیل شده بود که با افزایش جمعیت، تقسیمات جغرافیایی استان تغییر نموده و در سرشماری سال ۱۳۷۵، استان آذربایجان غربی شامل ۱۲ شهرستان، ۲۲ شهر، ۲۸ بخش، ۱۰۳ دهستان و ۳ هزار و ۲۲۷ آبادی دارای سکنه می باشد. ۵ طبق آخرین آمار موجود در سال ۱۳۷۹ این استان دارای ۱۴ شهرستان، ۳۰ شهر، ۳۶ بخش و ۱۰۹ دهستان می باشد.

جدول ۱: مقایسه روند تغییرات جمعیت روستایی استان آذربایجان غربی با جمعیت روستایی کل کشور طی سالهای ۱۳۴۵-۷۵ (تفر-درصد)

سال	۱۳۴۵	۱۳۶۵	۱۳۸۵	۱۳۹۵	۱۳۷۵	۱۳۴۵-۷۵
شرح	تفر	درصد	تفر	درصد	تفر	تغییرات
استان آذربایجان غربی (۱)	۸۰۸۵۳۶	۷۴/۵	۹۶۰۸۹۰	۶۸/۳	۱۱۸۱۱۵۹	۳۷۱۶۲۳
کل کشور (۲)	۱۵۹۹۴۷۶	۶۲	۱۷۸۵۴۰۶۴	۵۳	۲۳۳۷۶۹۹	۷۲۴۳۲۳
سهم استان اختلاف (۳)-(۱)	۵/۱	۱۲/۵	۵/۴	۱۵/۳	۸/۵	-
		۴/۷		۴/۷	۸/۵	-
		۲۶۰۰۴۴۹		۲۶۰۰۴۴۹	۲۶۰۰۴۴۹	-
		۱۰۶۸۶۷۸		۱۰۶۸۶۷۸	۱۰۶۸۶۷۸	-
		۵۴/۲		۵۴/۲	۵۴/۲	-
		۴۵/۷		۴۵/۷	۴۵/۷	-
		۲۳۳۷۶۹۹		۲۳۳۷۶۹۹	۲۳۳۷۶۹۹	-
		۵/۱		۵/۱	۵/۱	-
		۴/۷		۴/۷	۴/۷	-
		۱۱۸۱۱۵۹		۱۱۸۱۱۵۹	۱۱۸۱۱۵۹	-
		۶۷/۳		۶۷/۳	۶۷/۳	-
		۳۷۱۶۲۳		۳۷۱۶۲۳	۳۷۱۶۲۳	-
		۳۷۱۶۲۳		۳۷۱۶۲۳	۳۷۱۶۲۳	-
		۲۳/۳		۲۳/۳	۲۳/۳	-

رشد سالانه جمعیت کشور (۷۹۶ درصد) ۰/۴۲ درصد بیشتر بوده است. از سوی دیگر سهم جمعیت این استان نسبت به کل کشور با ۰/۱۵ درصد افزایش، از ۴ به ۴/۱۵ درصد رسیده است.^۶

بر اساس آمار آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۷۵، از کل جمعیت ۲ میلیون و ۴۹۶ هزار و ۳۲۰ نفری استان آذربایجان غربی، یک میلیون و ۳۱۵ هزار و ۱۶۱ نفر (۵۲/۷ درصد) در نقاط شهری و یک میلیون و ۱۸۱ هزار و ۱۵۹ نفر (۴۷/۳ درصد) در نقاط روستایی زندگی می کنند.^۷

استان آذربایجان غربی با داشتن زمینهای مستعد کشاورزی از جمله استانهای مهم کشاورزی کشور محسوب می شود و با احداث صنایع جدید نظیر تراکتورسازی و... به سمت

استان آذربایجان غربی با داشتن زمینهای مستعد کشاورزی از جمله استانهای مهم کشاورزی کشور محسوب می شود و با احداث صنایع جدید نظیر تراکتورسازی و... به سمت صنعتی شدن گرایش دارد.

صنعتی شدن گرایش دارد.

توزیع شاغلین بخشهای اقتصادی در داخل استان حاکی از قطب کشاورزی بودن استان می باشد. مقایسه توزیع شاغلین بخشهای اقتصادی استان با متوسط کشور طی بیست سال گذشته بیانگر آن است که سهم شاغلین بخش کشاورزی نسبت به بخش کشاورزی کشور کاهش بیشتری داشته است (کشاورزی استان ۲۰/۳ و کشور ۱۱ درصد کاهش)، سهم شاغلین بخش خدمات استان ۴/۷ درصد بیش از سهم بخش خدمات کشور افزایش داشته و سهم شاغلین بخش صنعت استان با ۳/۲ درصد افزایش در مقابل کاهش ۳ درصد سهم شاغلین

بخش صنعت کشور مواجه بوده است. بدین ترتیب ملاحظه می شود که عمده گرایش اشتغال استان در بخش خدمات متمرکز شده است.^۸

آذربایجان غربی با داشتن طبیعت معتدل و خاکی مستعد از شرایط مناسب کشاورزی برخوردار است. بر اساس آمار سال زراعی ۷۹-۷۸ کل مساحت اراضی زیرکشت استان حدود ۵۹۳ هزار هکتار بوده که از این مقدار ۲۶۵ هزار هکتار را اراضی آبی و ۳۲۸ هزار هکتار را اراضی دیم به خود اختصاص داده است.^۹

طی ۲۰ سال گذشته وضع آموزشی در سطح استان آذربایجان غربی بهبود یافته به طوری که میزان باسوادی حدود ۳۰/۷ درصد افزایش یافته و از ۳۸/۳ درصد سال ۱۳۵۵ به ۶۹ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده است. مقایسه این روند با متوسط کشور حاکی از این است که طی سالهای اخیر درصد باسوادی کل استان در هر دوره آماری کمتر از درصد باسوادی متوسط کشور بوده ولی در طول ده سال ۶۵-۷۵ این اختلاف کاهش یافته به طوری که در سال ۱۳۶۵، درصد باسوادی استان ۱۵ درصد کمتر از باسوادی کل کشور در همان سال بوده ولی در سال ۱۳۷۵ این اختلاف به ۱۰/۵ درصد رسیده است.^{۱۰}

بررسی امکانات آموزشی استان و مقایسه آن با متوسط کشور حاکی از توجه به وضع آموزشی این استان می باشد. طی سالهای ۶۵-۷۵ حدود ۲۲۰ دبستان، ۵۰۷ مدرسه راهنمایی و ۲۰۷ دبیرستان، ۱۹ آموزشگاه فنی، ۱۴ آموزشگاه بازرگانی و یک آموزشگاه کشاورزی به کل امکانات آموزشی اضافه شده است.^{۱۱}

طی دوره یاد شده وضع امکانات بهداشتی استان نیز رشد قابل توجهی داشته است، به طوری که امکانات بهداشتی نظیر درمانگاه، پزشک، آزمایشگاه و تخت بیمارستان و... افزایش یافته ولی با این حال بر اساس آمار سال ۷۵ به ازای هر ۳ هزار و ۸۰۰ نفر یک پزشک در استان وجود دارد، در حالی که همین آمار در کل کشور ۲ هزار و ۹۷۲ نفر می باشد (۸۲۸ نفر بیشتر از کل کشور) و به ازای هر ۷۴۴ نفر یک تخت بیمارستان وجود دارد که در مقایسه با متوسط کشور ۱۳۵ نفر بیشتر است.^{۱۲} بر اساس آمارهای موجود طی ۱۰ سال ۶۵-۷۵ نرخ بیکاری استان ۲/۵ درصد کاهش یافته

مآخذ: شناسنامه دهستانهای (استان آذربایجان غربی)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵

جمع	۱۰۰ تا ۲۰۰ خانوار		۲۰۰ تا ۴۰۰ خانوار		۴۰۰ تا ۶۰۰ خانوار		۶۰۰ تا ۱۰۰۰ خانوار		شرح	استان
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
۳۲۲۷	۶	۰/۲	۴۴	۱/۴	۳۳۶	۱۰/۴	۱۶۷۱	۵۱/۷	۲۰ خانوار	۱۰۶۱
۱۰۰	۲۲۰	۲/۲	۳۳۳	۳/۳	۶۴۶۸	۶۴/۶	۲۴۱۳۲	۲۴۱/۳	۲۰ خانوار	۳۲۹
۶۸۱۱۶	۰/۳	۰/۳	۱/۲	۱/۲	۹/۵	۹/۵	۲۵/۴	۲۵/۴	۲۰ خانوار	۴۷۷
۴/۷	۲/۷	۲/۳	۲/۳	۲/۳	۵/۲	۵/۲	۶/۹	۶/۹	۲۰ خانوار	۳/۳

و از ۱۲۹ به ۹۲ درصد رسیده است. با توجه به این که نرخ بیکاری فعلی استان (۸۸۰ درصد) از نرخ بیکاری کشور (۱۳/۸۶ درصد)، ۵/۰۶ درصد کمتر می باشد، روند اشتغالزایی در استان مطلوب به نظر می رسد.^{۱۳}

ب- وضعیت مناطق روستایی استان

۱- جمعیت روستایی

طی سالهای گذشته جمعیت روستایی استان ۱۴۶ برابر شده، به طوری که در طول ۳۰ سال یعنی از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ جمعیت روستایی استان ۳۷۱ هزار و ۶۲۳ نفر افزایش یافته و از ۸۰۹ هزار و ۵۶۳ نفر به یک میلیون و ۱۸۱ هزار و ۱۵۹ نفر رسیده است. در این مدت سهم جمعیت روستایی در کل جمعیت استان کاهش یافته و از ۷۴/۵ درصد به ۴۷/۳ درصد رسیده و سهم آن در کل کشور با نوساناتی ثابت مانده است (جدول ۱).

طبق جدول شماره یک طی سالهای گذشته همواره سهم جمعیت روستایی استان از سهم جمعیت روستایی کشور بیشتر بوده، به عبارت دیگر براین اساس استان آذربایجان غربی یکی از استانهای روستا نشین کشور محسوب می شود. با این حال تحولات جمعیت روستایی استان و مقایسه آن با متوسط جمعیت روستایی کشور بیانگر بالا بودن مهاجرت روستایی استان می باشد.^{۱۴} به عنوان نمونه طی ۳۰ سال ۱۳۴۵-۱۳۷۵ سهم جمعیت روستایی استان ۲۷/۲ درصد و سهم جمعیت روستایی کشور ۲۳/۳ درصد کاهش داشته ولی در طول ۱۰ سال ۱۳۶۵-۱۳۷۵ روند مذکور تغییر یافته به طوری که کاهش سهم جمعیت روستایی استان (۶/۹ درصد) کمتر از کاهش سهم جمعیت روستایی کشور (۷ درصد) بوده است.^{۱۵}

تغییرات جمعیت روستایی استان در هر یک از شهرستانهای آن متفاوت بوده، در سال ۱۳۵۵ بیشترین جمعیت روستایی استان (۲/۵ درصد) در شهرستان ارومیه و کمترین آن (۴/۶

درصد) در شهرستان سردشت سکونت داشته اند. با گذشت ۲۰ سال، شهرستان ارومیه با اندکی افزایش سهم بالای جمعیت روستایی خود را حفظ کرده (۲۳/۶ درصد) لکن کمترین جمعیت روستایی در شهرستان تکاب (۳/۶ درصد) مستقر بوده است.

۲- تغییرات آبادی های استان

طی ۲۰ سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ تعداد آبادیهای دارای سکنه استان از ۳ هزار و ۱۶۳ به ۳ هزار و ۲۲۷ آبادی رسیده و ۶۴ آبادی افزایش یافته است. با این حال سهم آبادی های دارای سکنه استان در کل کشور نیز کاهش اندکی داشته و از

طی ۲۰ سال گذشته وضع آموزشی در سطح استان

آذربایجان غربی بهبود یافته به طوری که

میزان باسوادی حدود ۳۰/۷ درصد افزایش یافته

و از ۳۸/۳ درصد سال ۱۳۵۵ به ۶۹ درصد در سال

۱۳۷۵ رسیده است. مقایسه این روند با متوسط

کشور حاکی از این است که طی سالهای اخیر درصد

باسوادی کل استان در هر دوره آماری کمتر از درصد

باسوادی متوسط کشور بوده ولی در طول ده سال

۶۵-۷۵ این اختلاف کاهش یافته به طوری که در

سال ۱۳۶۵، درصد باسوادی استان ۱۵ درصد کمتر

از باسوادی کل کشور در همان سال بوده ولی

در سال ۱۳۷۵ این اختلاف به ۱۰/۵ درصد

رسیده است.

خانوار کاسته شده و به تعداد وسهم آبادی های زیر ۵ خانوار، ۱۰۰ تا ۲۰۰ و ۴۰۰ تا هزار خانوار اضافه شده است. به نظر می رسد علت افزایش آبادیهای کم خانوار به کاهش تعداد خانوار آبادیهای میانی مربوط می شود.^{۱۶} بدین ترتیب که از تعداد خانوار آبادیهای میانی به علت مهاجرت کاسته می شود و آبادیهای که زمانی بالای ۱۰ خانوار داشته اند به کمتر از ۱۰ خانوار می رسند. همچنین افزایش ناچیز خانوار آبادی های بزرگ به علت ادغام آبادی ها و افزایش رشد جمعیت آنها اتفاق می افتد.

مقایسه توزیع آبادیهای استان با کشور در سال ۱۳۷۵ موید آن است که عمده آبادی های استان آذربایجان غربی همانند میانگین کشور کم خانوار می باشند، به طوری که طبق همین آمار در سال ۱۳۷۵ بیش از ۸۴/۶ درصد آبادیها زیر ۱۰۰ خانوار می باشند و همین سهم در کل کشور ۸۳/۱ درصد می باشد (جدول ۲).

بدین ترتیب مشخص می شود که اگر چگونگی توزیع آبادیهای استان و کشور به صورت نموداری بررسی شود ملاحظه خواهد شد که چولگی آبادیهای استان و کشور به سمت راست می باشد.^{۱۷} و این مسئله که تمرکز خانوارها در آبادیهای کوچک را بیان می کند، ارایه خدمات و امکانات مختلف را به لحاظ محدودیت منابع با مشکل مواجه ساخته و هزینه بر می کند.

نگاهی به آمار متوسط خانوار استان بیانگر پایین بودن آن نسبت به میانگین کشور می باشد (حدود ۳ خانوار) ولی متوسط جمعیت هر آبادی استان در مقایسه با متوسط جمعیت هر آبادی کشور بیشتر است (بر اساس آمار سال ۱۳۷۵ معادل ۲۵ نفر) بدین ترتیب مشخص می شود که آبادیهای استان در مقایسه با متوسط کشور پر جمعیت می باشند. همچنین تعداد جمعیت هر خانوار که بعد خانوار را مشخص می سازد در روستاهای استان بیشتر از متوسط کشور بوده است (حدود ۱/۷).^{۱۸}

۴/۹ درصد در سال ۵۵ به ۴/۷ درصد در سال ۷۵ رسیده است. در همین مدت به تعداد دهستانهای استان ۳۹ دهستان اضافه شده و سهم آنها در کل کشور نیز بیشتر شده است. در ۱۰ سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ نوساناتی در تعداد آبادی های استان به وجود آمده به طوری که بیشترین افزایش در آبادیهای زیر ۴ خانوار و بیشترین کاهش در آبادی های بین ۱۰ تا ۵۰ خانوار بوده است. به طور کلی این مقایسه حاکی از آن است که در طول ده سال ۱۳۶۵-۱۳۷۵ از تعداد و سهم آبادی های بین ۱۰ تا ۵۰

پراکندگی جمعیت روستاهای استان در مقایسه با توزیع آبادیها معکوس می باشد بدین ترتیب که اکثریت این جمعیت در مناطق روستایی بزرگ متمرکز شده اند. براساس آمار سال ۱۳۷۵ حدود ۵۲ درصد جمعیت روستایی در آبادیهای بالای ۱۰۰ خانوار سکونت دارند.

حدافل و حداکثر جمعیت روستایی استان به ترتیب در آبادیهای زیر ۲۰ خانوار و بین ۵۰ تا ۲۰۰ خانوار متمرکز می باشند. مقایسه این آمار با متوسط کشور بیانگر آن است که سهم جمعیت آبادیهای میانی استان (بین ۲۰ تا ۲۰۰ خانوار) بیشتر از سهم جمعیت آبادیهای خیلی کوچک (زیر ۲۰ خانوار) و خیلی بزرگ (بالای ۲۰۰ خانوار) می باشد.^{۱۹}

۳- آموزش

طی سالهای اخیر توجه به مسائل آموزشی در مناطق روستایی موجب شده که سطح تحصیلات و میزان باسوادی با افزایش قابل توجهی مواجه شود. در استان آذربایجان غربی

باسوادی روستاهای استان آذربایجان غربی به متوسط درصد روستاهای کشور نزدیک شده و اختلاف ده سال قبل (۱۳۶۵) که ۱۴/۴ درصد بوده به ۱۰/۶ درصد (در سال ۱۳۷۵) تقلیل یافته است.

۴- بهداشت و درمان

در سالهای گذشته وضع بهداشتی روستاهای استان بهبود نسبی داشته و امکانات بهداشتی در این مناطق افزایش یافته است. به عنوان نمونه در سال ۱۳۵۵ تعداد روستاهای دارای درمانگاه و بهار و مامای روستایی به ترتیب ۹۰ و ۵۱ آبادی بوده که در سال ۶۵ این آمار به ۱۳۷ و ۱۲۲ آبادی افزایش یافته است.^{۲۱}

براساس آمار سرشماری سال ۱۳۷۵ بیش از ۴۳/۸ درصد آبادیهای دارای سکنه استان از آب آشامیدنی سالم برخوردار می باشند. همچنین درصد برخورداری آبادیهای استان از حمام، پزشک، دندانپزشک، خانه بهداشت و بهیار و مامای روستایی به ترتیب ۶/۴، ۵/۵، ۲/۲، ۲۳/۵،

جدول ۳: مقایسه روند تغییرات درصد باسوادی روستاهای استان آذربایجان غربی با متوسط روستاهای کشور طی سالهای ۷۵-۱۳۴۵

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۵۶	۱۳۵۷	تغییرات ۷۵-۴۵	شرح
استان (۱)	۱۰/۹	۲۷/۲	۲۳/۶	۵۸/۷	۴۷/۸	
کشور (۲)	۱۵/۱	۳۰/۵	۴۸/۴	۶۹/۳	۵۴/۲	
اختلاف (۱) - (۲)	-۴/۲	-۳/۳	-۱۴/۴	-۱۰/۶	-	

این مسئله به وضوح مشخص می باشد، به طوری که براساس آمار سالهای ۱۳۴۵-۱۳۷۵، درصد باسوادی در روستاهای استان افزایش چشمگیری داشته و از ۱۰/۹ درصد به ۵۸/۷ درصد رسیده و ۴۷/۸ درصد افزایش یافته است.^{۲۰} (جدول ۳).

همان طور که ملاحظه می شود طی ۳۰ سال گذشته درصد باسوادی مناطق روستایی استان همواره کمتر از متوسط درصد باسوادی روستاهای کشور بوده، اما توجه به کاهش نابرابریهای منطقه ای و اعمال سیاستهای محرومیت زدایی در طول سالهای ۱۳۶۵-۱۳۷۵ موجب شده تا این اختلاف کاهش یابد، به طوری که براساس آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۷۵، درصد

۵- امکانات زیربنایی

نگاهی به وضعیت امکانات زیربنایی روستاهای استان آذربایجان غربی نشان می دهد که طی سالهای ۱۳۵۵-۱۳۷۵ دسترسی به این امکانات بهبود یافته است. به طوری که در سال ۱۳۵۵ تنها ۱۰ درصد از روستاهای استان از آب، ۲ درصد از برق، ۱۷/۱ درصد از راه و ۷/۶ درصد از تلفن برخوردار بوده اند ولی با اقدامات انجام شده در طول ۲۰ سال گذشته همین آمار به ترتیب به ۲۳/۸، ۶۷/۵، ۶۷/۶، ۱۴/۶ درصد رسیده است. مقایسه وضع

ماخذ: فرهنگ آبادیهای استان در سال ۱۳۶۵ و شناسنامه دهستانهای کشور (استان آذربایجان غربی)، ۱۳۷۵.
* آمار مربوط به آب تنها آب آشامیدنی تصفیه شده و ارقام راه فقط راه آسفالت روستایی است.

جدول ۴: مقایسه تغییرات درصد برخورداری از امکانات زیر بنایی روستاهای دارای سکنه استان آذربایجان غربی و کل کشور طی سالهای ۷۵-۱۳۵۵ (درصد)

سال	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	شرح
استان آذربایجان غربی (۱)	۱۰/۱	۱۷/۸	۱۰/۱	آب
کل کشور (۲)	۸/۶	۱۶	۸/۶	راه
اختلاف (۱) - (۲)	۱/۴	۱/۸	۱/۴	برق
	-۴/۸	-۱۸/۳	-۱۸/۳	حمام
	-۰/۳	-۰/۳	-۰/۳	تلفن
	۲۲/۴	۲۲/۴	۲۲/۴	آب
	۰/۹	۰/۹	۰/۹	راه
	-۰/۴	-۰/۴	-۰/۴	برق
	۲۲/۷	۲۲/۷	۲۲/۷	حمام
	۵/۲	۵/۲	۵/۲	تلفن
	۳/۶	۳/۶	۳/۶	آب
	۲۷/۸	۲۷/۸	۲۷/۸	راه
	۲۰/۴	۲۰/۴	۲۰/۴	برق
	۲۴/۶	۲۴/۶	۲۴/۶	حمام
	-۱۸/۹	-۱۸/۹	-۱۸/۹	تلفن
	-۱/۱	-۱/۱	-۱/۱	آب
	۲۷/۸	۲۷/۸	۲۷/۸	راه
	۶/۴	۶/۴	۶/۴	برق
	۶/۴	۶/۴	۶/۴	حمام
	۱۴/۶	۱۴/۶	۱۴/۶	تلفن
	۲۰/۵	۲۰/۵	۲۰/۵	آب
	-۵/۹	-۵/۹	-۵/۹	راه
	۱۱	۱۱	۱۱	برق
	-۱۴/۸	-۱۴/۸	-۱۴/۸	حمام
	۲۰/۵	۲۰/۵	۲۰/۵	تلفن

روستاهای استان با متوسط کشور حاکی از نزدیک شدن شاخصهای زیربنایی به متوسط کشور می باشد. ۳۳ (جدول ۴)

طبق آخرین آمار موجود در پایان سال ۱۳۷۹ استان آذربایجان غربی دارای ۲ هزار و ۲۹۲ روستای بالای ۲۰ خانوار بوده که ۴۱ درصد آنها از راه روستایی (شوسه و آسفالت)، ۹۴/۲ درصد از برق و ۸۰/۸ درصد از آب آشامیدنی برخوردار می باشد. علاوه بر این تعداد ۲۲۰ واحد تولیدی صنایع روستایی ۲۷ هزار و ۲۶۶ بافنده فرش در مناطق روستایی استان فعالیت می کنند. ۳۴

همچنین براساس آمار سرشماری سال ۱۳۷۵ حدود ۷/۱ درصد از روستاهای استان از صندوق پست و ۳/۵ درصد از مرکز خدمت روستایی و حدود ۱۴/۶ درصد نیز از شرکت تعاونی روستایی برخوردار می باشند.

۶- فعالیت و اشتغال

طی سالهای گذشته تعداد جمعیت فعال روستاهای استان بانوساناتی افزایش یافته و از ۳۳۹ هزار و ۳۰۵ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۳۴۷ هزار و

۸۲۱ نفر در سال ۱۳۷۵ رسیده است. بدین ترتیب سهم جمعیت فعال روستایی استان از کل کشور افزایش یافته و از ۲/۷ درصد به ۵/۵ درصد بالغ شده است. همین روند در تعداد جمعیت شاغل روستایی نیز به چشم می خورد. در مدت زمان یاد شده تعداد شاغلین روستایی استان ۱۰۸ هزار و ۹۶۵ نفر افزایش یافته و سهم شاغلین روستایی از کل شاغلین روستایی کشور از ۴/۷ درصد به ۵/۶ درصد رسیده است.

نگاهی به شاخصهای فعالیت، مبین آن است که نرخ مشارکت و نرخ فعالیت روستایی استان کاهش داشته ولی در مقایسه با متوسط کشور که کاهش بیشتری داشته، وضع نسبتاً مطلوبی دارند. به عنوان نمونه در سال ۱۳۷۵ نرخ مشارکت روستایی استان در مقایسه با متوسط کشور ۳/۵ درصد بیشتر بوده است. ۲۵ (جدول ۵)

همان طور که ملاحظه می شود نرخ اشتغال در مناطق روستایی استان در طول ۳۰ سال گذشته از متوسط روستاهای کشور بیشتر بوده و در سال ۷۵ این اختلاف ۱/۸ درصد بوده

است. همچنین نرخ بیکاری روستاهای استان که در سال ۱۳۴۵ بالغ بر ۱۱ درصد بود، بعد از گذشت ۳۰ سال به ۷/۶ درصد رسیده همواره از متوسط روستاهای کشور کمتر بوده است. ۲۶ به طوری که طبق آمار سال ۱۳۷۵ نرخ بیکاری روستاهای استان از نرخ بیکاری روستاهای کشور ۱/۸ درصد کمتر می باشد و براساس آمار سال جاری (۱۳۸۰) نرخ بیکاری روستاهای استان حدود ۶/۲۳ درصد از نرخ بیکاری متوسط روستاهای کشور کمتر است. ۲۷

بررسی روند اشتغال در بخشهای مختلف اقتصادی روستاهای استان بیانگر کاهش سهم اشتغال در بخش کشاورزی و افزایش سهم شاغلین در بخشهای صنعت و خدمات می باشد. طی ۳۰ سال گذشته سهم شاغلین بخش کشاورزی ۲۰/۵ درصد کاهش یافته و از ۷۹/۵ درصد در سال ۱۳۴۵ به ۵۹ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده است. با اینکه سهم شاغلین کشاورزی در کل کشور نیز ۱۹۹ درصد کاهش داشته، ولی میزان افزایش سهم بخش صنعت روستاهای استان آذربایجان غربی ۳/۳

جدول ۵: مقایسه روند تغییرات شاخصهای فعالیت و اشتغال روستایی استان آذربایجان غربی با کشور طی سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۵ (درصد)

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۵۶	۱۳۵۷	تغییرات ۷۵ - ۱۳۴۵	شرح
استان آذربایجان غربی (۱)	۴۷	۵۱/۱	۴۰/۶	۴۱/۲	-۵/۸	نوع مشارکت
کشور (۲)	۴۹/۵	۴۷/۲	۳۹/۷	۳۷/۷	-۱۱/۸	
اختلاف (۱) - (۲)	-۲/۵	۳/۹	-۰/۹	۳/۵	-۶	نوع فعالیت
استان آذربایجان غربی (۱)	۲۹/۶	۳۲/۹	۲۶/۲	۲۹/۴	-۰/۲	
کشور (۲)	۳۱/۷	۳۰/۶	۲۵/۶	۲۷/۴	-۴/۳	اختلاف (۱) - (۲)
استان آذربایجان غربی (۱)	۸۸/۷	۸۸/۵	۸۹/۲	۹۲/۴	۳/۷	
کشور (۲)	۸۸/۸	۸۵/۸	۸۷/۱	۹۰/۶	۱/۸	اختلاف (۱) - (۲)
استان آذربایجان غربی (۱)	-۰/۱	۲/۷	۱/۲	۱/۸	۱/۹	
کشور (۲)	۱۱/۳	۱۱/۵	۱۰/۸	۷/۶	-۳/۷	اختلاف (۱) - (۲)
استان آذربایجان غربی (۱)	۱۱/۲	۱۴/۲	۱۲/۹	۹/۴	-۱/۸	
کشور (۲)	۰/۱	-۲/۷	-۲/۱	-۱/۸	۱/۹	

ماخذ: بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی استان آذربایجان غربی با تاکید بر مناطق روستایی، مدیریت و برنامه ریزی معاونت عمران و صنایع روستایی ص ۴۱

ریال بوده که ۴۹۴ درصد آن بخش دام، ۲۵ درصد به بخش زراعت، ۱۷/۸ درصد به بخش باغبانی و ۷/۸ درصد نیز به بخش منابع طبیعی تعلق داشته است. طبق همین آمار میزان اعتبارات و سرمایه گذاری تخصیص یافته بخش عمومی در فصل کشاورزی استان حدود ۱۳/۷۷ میلیارد ریال بوده که ۲۴/۵ درصد آن حفاظت آبخیزها و آبخیزداری، ۲/۷ درصد به جنگل و مرتع، ۱۷/۴ درصد به آب و خاک و مابقی به زراعت، دام و طیور، باغبانی و امورترویج اختصاص یافته است.^{۳۱}

تعداد دام استان در سال ۱۳۷۸ حدود ۸ هزار و ۴۹ هزار واحد دامی بوده که ۸۷ درصد آنها با روشهای سنتی در روستاها نگهداری و مورد بهره برداری قرار می گیرد. این بخش از فعالیتهای کشاورزی که معادل ۵۰ درصد از ارزش تولیدات بخش کشاورزی استان را شامل می شود بیشتر به گوشت سفید و قرمز، شیر، آبریان و عسل تعلق دارد.

مقایسه شرایط طبیعی و امکانات موجود بخش کشاورزی استان با متوسط کشور بیانگر وجود استعدادهای متنوع استان در این زمینه

می باشد و باید با بررسی دقیق مسایل و مشکلات موجود در هر یک از فعالیتهای مربوط به این بخش زمینه رفع آنها را پیگیری نمود. از جمله مسایل موجود در این زمینه پایین بودن راندمان آبیاری، وجود ضایعات در برداشت، مسایل مربوط به کمبود صنایع تبدیلی، پایین بودن قیمتهای محصولات و فرآورده های بخش کشاورزی، کمبود سردخانه، پایین بودن میزان سرمایه گذاری در فعالیتهای کشاورزی و جامعه روستایی، پایین بودن سطح سواد جامعه روستایی، عدم تعادل بین دام و مرتع، گسترش فرسایش خاک و کم توجهی به مسایل مربوط به صادرات محصولات کشاورزی و تولیدات جامعه روستایی می باشد.

خلاصه و نتیجه گیری

استان آذربایجان غربی با بیش از ۲/۳ درصد از مساحت کل کشور و با داشتن جمعیتی بیش از ۴/۱۵ درصد از کل جمعیت کشور در شمال غربی کشور قرار دارد. این استان طبق آمار سرشماری سال ۷۵ شامل ۱۲ شهرستان، ۲۲ شهر، ۲۸ بخش، ۱۰۳ دهستان و ۳ هزار و ۲۲۷ آبادی دارای سکنه می باشد.

طی ۲۰ سال گذشته سهم جمعیت روستایی استان حدود ۲۷ درصد کاهش یافته ولی با این حال درصد جمعیت روستایی استان در مقایسه با کشور ۸/۶ درصد بیشتر است. از آنجا که کاهش سهم جمعیت روستایی استان در مقایسه با متوسط کشور بیشتر بوده لذا می توان گفت که میزان مهاجرت روستایی نیز در آن بیشتر می باشد.

طی ۲۰ سال ۱۳۵۵ - ۱۳۷۵ به تعداد آبادی های دارای سکنه ۶۲ آبادی اضافه شده ولی این تغییرات بیشتر در آبادیهای زیر ۲۰ خانوار اتفاق افتاده و از تعداد آبادیهای بین ۲۰ تا ۱۰۰ خانوار کاسته شده است. بررسی

چگونگی توزیع آبادی های استان و مقایسه آن با روستاهای کشور بیانگر آن است که عمده آبادی های استان همانند میانگین کشور کم خانوار می باشند، به طوری که طبق آمار سال ۱۳۷۵ حدود ۸۴/۶ درصد آبادیهای استان زیر ۱۰۰ خانوار قرار دارند.

پراکندگی جمعیت در مناطق روستایی استان حاکی از آن است که اکثریت جمعیت آن در روستاهای بالای ۱۰۰ خانوار سکونت دارند. طی سالهای اخیر وضع آموزشی روستایی استان بهبود یافته به طوری که درصد بانوادی جمعیت روستایی ۲۷/۸ درصد افزایش پیدا کرده است، لکن سهم بانوادی روستایی در مقایسه با متوسط کشور همواره کمتر بوده است. در همین مدت وضع بهداشتی روستاهای استان نیز بهبود یافته به طوری که ۴۳/۸ درصد آبادی های استان از آب آشامیدنی و ۲۲/۳ درصد آنها از خانه بهداشت برخوردار بوده اند.

نگاهی به فعالیت و اشتغال روستاهای استان نیز حاکی از بهبود نسبی در این خصوص می باشد. طی سالهای گذشته شاخصهای فعالیت با نوساناتی مواجه بوده لکن براساس آمار سال ۱۳۷۵ نرخ مشارکت، نرخ فعالیت و اشتغال روستایی از متوسط روستاهای کشور بیشتر و نرخ بیکاری نیز کمتر بوده است. طبق آخرین آمار موجود نرخ بیکاری روستاهای استان (۵/۷۸ درصد) کمتر از نصف نرخ بیکاری روستاهای کشور (۱۲ درصد) می باشد.

در طول سال های گذشته سهم شاغلین کشاورزی روستاهای استان کاهش یافته و به سهم شاغلین بخشهای صنعت و خدمات روستایی اضافه شده است. طبق آمار سال ۱۳۷۵ سهم شاغلین روستایی در بخشهای صنعت و خدمات کمتر از متوسط کشور و در بخش کشاورزی بیشتر از متوسط کشور می باشد.

بررسی امکانات زیربنایی روستاهای استان نیز نشانه بهبود نسبی آنها در مقایسه با سالهای گذشته می باشد. طبق آمار سالهای گذشته درصد برخورداری روستاهای استان از راه، برق، آب، تلفن به ترتیب، ۲۴/۴ درصد، ۵۹/۵ درصد، ۳۳/۸ درصد و ۱۴ درصد افزایش یافته ولی با این حال میزان برخورداری

روستاهای استان از امکانات راه، تلفن و حمام عمومی در مقایسه با متوسط روستاهای کشور پایین تر بوده است.

طبق اطلاعات ارایه شده استان آذربایجان غربی با ۵/۵۴ درصد از اراضی زیرکشت کل کشور رتبه بسیار مناسبی در تولید انواع محصولات کشاورزی داشته و در تولید محصولاتی نظیر چغندر قند، سیب و انگور رتبه دوم و اول را به خود اختصاص داده و در تولید محصولات دانه های روغنی، محصولات صنعتی، تولید میوه های دانه دار دارای مزیت نسبی بوده است. عمده ارزش تولید بخش کشاورزی به فعالیت و فرآورده های دامی بوده و از جمله مسایل ومشکلات بخش کشاورزی و جامعه روستایی وجود ضایعات در برداشت، پایین بودن راندمان آبیاری، کمبود صنایع تبدیلی، پایین بودن قیمت فرآورده های بخش، کمبود سرمایه گذاری در فعالیتهای بخش، پایین بودن سطح سواد جامعه روستایی، عدم تعادل دام و مرتع، فرسایش خاک و کم توجهی به صادرات محصولات و فرآورده های کشاورزی می باشد.

پیشنهادها

با توجه به مطالب عنوان شده پیشنهادات ذیل جهت بهبود وضعیت مناطق روستایی ارایه می شود:

۱- با توجه به وجود امکانات مستعد کشاورزی در استان و روند افزایشی مهاجرت روستایی، برنامه ریزی اصولی برای مطالعه و بررسی علل این افزایش و ارایه راهکارهای مناسب در جهت کاهش این روند به همراه افزایش درآمد روستاییان از طریق فروش تولیدات روستایی باید مدنظر قرار گیرد.

۲- نظر به اینکه سطح سواد مردم استان (هم در کل استان و هم در مناطق روستایی آن) از میانگین کشور پایین تر است، و اهمیت آن در کاهش میزان ضایعات تولیدی و بهبود درآمد جامعه روستایی و سطح فرهنگی، اجرای برنامه های آموزشی و بهبود امکانات روستایی در این زمینه ضروری می باشد.

۳- با توجه به پایین بودن راندمان آبیاری در استان و وجود آبهای زیرزمینی لزوم استفاده از فنون جدید آبیاری نظیر آبیاری قطره ای و

تحت فشار با ارایه تسهیلات مناسب ضروری می باشد.

۴- نظر به پایین بودن امکانات بهداشتی استان، مطالعه چگونگی ارایه این امکانات جهت بهبود وضعیت بهداشتی آن ضروری می باشد.

۵- با توجه به تولید انواع محصولات کشاورزی در استان از جمله انگور، سیب، گلابی و... مطالعه و بررسی احداث صنایع مناسب تبدیلی به همراه ارتقای دانش بومی و یافتن راهکارهای صدور این محصولات الزامی می باشد.

۶- نظر به مرزی بودن استان با سه کشور ترکیه، عراق و جمهوری آذربایجان، ایجاد و گسترش بازارچه های مرزی جهت صدور انواع محصولات روستایی با اتخاذ سیاستهای مناسب تشویق صادرات پیشنهاد می شود.

۷- با توجه به وجود رودخانه های مهم نظیر رودخانه ارس، زرینه رود، سیمینه رود و... به همراه شرایط مساعد منطقه بررسی و مطالعه مکان یابی روستاها برای پرورش ماهیان سرد آبی پیشنهاد می شود.

۸- نظر به اهمیت آب در کشاورزی و وجود شرایط مساعد منطقه به لحاظ کوهستانی بودن آن، مطالعه و اجرای طرحهای آبخیزداری به منظور حفظ مراتع، جلوگیری از فرسایش خاک و افزایش سفره های زیرزمینی ضروری می باشد.

۹- با توجه به توانمندیها و شرایط مساعد استان در پرورش انواع مختلف دام از جمله آبریان و زنبور عسل، سرمایه گذاری مناسب در این فعالیت مثبت تلقی می شود.

۱۰- نظر به وقوع جنگ تحمیلی در استان، حفظ آثار باقی مانده از جنگ به همراه سرمایه گذاری در احیای آثار مختلف تاریخی و طبیعی و تشویق و هدایت گردشگران داخلی و خارجی به منظور بازدید از روستاهای جنگ زده و بازسازی شده ضروری می باشد.

یادداشتها

۱- براساس نتایج آمارگیری اشتغال و بیکاری خانوار در اردیبهشت ۱۳۸۰ نرخ بیکاری روستاهای استان آذربایجان غربی ۵۷ درصد و نرخ بیکاری متوسط روستاهای کشور حدود ۱۲ درصد می باشد.

۲ طی همین دوره کاهش تعداد آبیهای بین ۱۰ تا

۵۰ خانوار در کل کشور ۷۴۳ آبادی بوده است، رجوع شود به مرسلی، مجله روستا و توسعه، شماره ۳ (۱۳۷۷).

۳- براساس آمار سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۷۹، کل مساحت خاکی کشور معادل یک میلیون و ۶۲۹ هزار و ۸۰۷ کیلومتر مربع می باشد.

۴- متوسط بارش در سطح کشور حدود ۲۵۰ میلی متر در سال می باشد، رجوع شود به صداقت (۱۳۷۶).

۵- براساس سرشماری سال ۱۳۶۵ کل آبیهای دارای سکنه استان ۲ هزار و ۹۸۰ آبادی بوده است.

۶- سهم جمعیت استان براساس سرشماریهای سال ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ به ترتیب معادل ۴/۲ و ۴ درصد بوده است، رجوع شود به مرسلی، بررسی وضعیت استان (۱۳۷۷).

۷- طبق آمار سرشماری سال ۱۳۷۵ سهم جمعیت روستایی کشور از کل جمعیت آن حدود ۳۷/۷ درصد می باشد.

۸- طبق محاسبات انجام شده نرخ رشد سالانه شاغلین بخش کشاورزی و صنعتی کشور طی سالهای ۷۵-۱۳۳۵ به ترتیب معادل ۷/۴۷۹ و ۵/۲۱ درصد بوده است. رجوع شود به ابریشمی (۱۳۷۵).

۹- براساس همین آمار کل سطح زیرکشت کشور ۱۰ هزار و ۲۶۷ هزار هکتار است که سهم استان آذربایجان غربی معادل ۵/۸ درصد از آن می باشد. رجوع شود به آمار نامه کشاورزی (سال زراعی ۷۹-۱۳۷۸)، ص ۱۷.

۱۰- رجوع شود به مرسلی، بررسی وضعیت استان (۱۳۷۷)، ص ۹.

۱۱- مراجعه شود به همان منبع، ص ۱۱.

۱۲- براساس آمار سال ۱۳۷۷، سهم تخت بیمارستانهای استان از کل کشور حدود ۳ درصد بوده است، رجوع شود به گزارش بانک مرکزی (۱۳۷۷)، جدول ۱۰۷.

۱۳- رجوع شود به آمارگیری از ویژگیهای اشتغال و بیکاری خانوار، اردیبهشت ۱۳۸۰، مرکز آمار ایران، مرداد ۱۳۸۰، ص ۳۶.

۱۴- از جمله دلایل مهاجرت روستایی اتخاذ سیاستهای تک بُعدی کشاورزی، «مجموعه ای ندیدن» فعالیتهای روستا، نامطلوب بودن درآمد روستاییان می باشد، رجوع شود به رزاقی (۱۳۷۸).

۱۵- طی سالهای گذشته سهم جمعیت روستایی کل کشور روند کاهشی داشته و از ۶۸/۶ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۳۸/۷ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده است.

۱۶- ممکن است سکنی گزیدن عشایر در مناطق معینی موجبات افزایش تعداد آبیهای کوچک قلمداد شود.

۱۷- در مورد مباحث آماری نظیر چولگی، رجوع شده به نوفرستی (۱۳۶۹).

۱۸- براساس سرشماری سال ۱۳۷۵ میانگین جمعیت هر آبادی کشور ۳۴۱ نفر بوده در صورتی که همین رقم برای استان آذربایجان غربی ۳۶۶ نفر می باشد.

۱۹- سهم جمعیت آبادیهای استان در آبادیهای ۵۰ تا ۱۰۰ خانوار ۲۶/۱ درصد و آبادیهای بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ خانوار ۲۲/۷ درصد است در صورتی که همین آمار برای کل کشور به ترتیب ۱۵/۷ و ۲۰/۴ درصد می باشد.

۲۰- امکانات آموزشی در روستاها متناسب با تقاضا، خاصه برای دختران در برنامه اول توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی (۷۲-۶۸) بهبود پیدا کرده است، رجوع شود به گزارش ملی توسعه انسانی (۱۳۷۸).

۲۱- امکانات بهداشتی مناطق روستایی نظیر خانه های بهداشت، مراکز بهداشتی - درمانی روستایی و تامین آب آشامیدنی روستاها افزایش یافته است، در مورد مسایل بهداشتی سایر کشورها رجوع شود به رهنمودهایی برای برنامه ریزی مراکز روستایی (مهندسان مشاور DHV از هلند)، ص ۳۰۹.

۲۲- درخصوص شاخصهای توسعه انسانی و مقایسه آن با سایر استانها مراجعه شود به گزارش ملی توسعه انسانی (۱۳۷۸)، ص ۴۹.

۲۳- درصد خانوارهای استفاده کننده از تسهیلات عمده مسکن نظیر برق، گاز لوله کشی و حمام در مناطق روستایی کشور طی سالهای ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۱ بهبود نشان می دهد. به عنوان نمونه این درصد افزایش در خصوص برق ۵/۴۵ و درخصوص آب لوله کشی ۷/۵۱ درصد می باشد. جهت اطلاع بیشتر در این خصوص رجوع شود به عملکرد برنامه اول (همان)، جدول ۱۲.

۲۴- این آمار از معاونت عمران و صنایع روستایی وزارت جهاد کشاورزی استانی اخذ شده است جهت اطلاع بیشتر مراجعه شود به مرسل، ادریس، جایگاه توسعه و عمران روستایی در برنامه های توسعه ای کشور (۸۳ ۱۳۲۷)، اسفند ۱۳۸۰، قسمت ضمیمه

۲۵- نرخ مشارکت در کشور ما از ۴۲/۶ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۳۹ درصد در سال ۱۳۶۵ و به ۳۵/۳ درصد در سال ۱۳۷۵ کاهش یافته است.

۲۶- درخصوص مقایسه سهم شاغلین سایر استانها مراجعه شود به مرسل، گزارش بررسی وضعیت اجتماعی اقتصادی کشور (۱۳۷۹)

۲۷- طبق اطلاعات آمارگیری از ویژگیهای اشتغال و بیکاری خانوار در اردیبهشت ماه سال جاری نرخ بیکاری روستاهای استان (۵/۷۷ درصد) از نرخ

بیکاری متوسط روستاهای کشور (۱۲ درصد) و از نرخ بیکاری متوسط شهری استان (۱۲/۲ درصد) به ترتیب ۶/۴۳ و ۶/۳۳ درصد کمتر است.

۲۸- در رابطه با نوسانات سهم شاغلین بخشهای اقتصادی رجوع شود به همان گزارش، ص ۷۱

۲۹- طبق همین آمار بیشترین کاربری اراضی کشاورزی (نسبت سطح زیر کشت به کل مساحت) به استان همدان با ۲۹/۹۷ درصد و کمترین آن به استان سیستان و بلوچستان با ۷/۷۲ درصد تعلق داشته است جهت اطلاع بیشتر مراجعه شود به همان منبع ذکر شده در شماره ۹، ص ۳

۳۰- طبق این بررسیها ضریب مکانی محصولات یاد شده بالاتر از عدد یک بوده و بیانگر این مطلب است که استان در تولید آن محصول مازاد خوبی داشته و نشانگر استعداد و قابلیت خوب در آن زمینه می باشد. این مسئله رشد و توسعه و سایر بخشها را به دنبال داشته و زمینه های مستعد برای توسعه را ترسیم می نماید برای اطلاع بیشتر مراجعه شود به مجله دام و کشت و صنعت، شماره ۲۲، مهر ۱۳۸۰، ص ۸۵

۳۱- مراجعه شود به گزارش اقتصادی اجتماعی استان آذربایجان غربی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، زمستان ۱۳۷۹.

منابع

۹- گزارش اقتصادی و اجتماعی استان آذربایجان غربی، ۱۳۷۸، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، زمستان ۱۰۷۹- گزارش اوضاع اقتصادی و اجتماعی استانهای کشور در سال ۱۳۷۷، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سافندماه ۱۳۷۸.

۱۱- عبداللهی، ذبیح الله، شناسایی مزیت نسبی بخش کشاورزی استانها با استفاده از شاخص ضریب مکانی، مجله دام و کشت و صنعت، شماره ۲۲، مهر ۱۳۸۰.

۱۲- مرسل، ادریس توزیع آبادیها و خانوارهای روستایی کشور دوره ده ساله ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵، مجله روستا و توسعه، سال ۲، شماره ۳، پاییز ۱۳۷۷.

۱۳- مرسل، ادریس، بررسی وضعیت اجتماعی و اقتصادی آذربایجان غربی (با تاکید بر مناطق روستایی)، مدیریت طرح و برنامه ریزی معاونت عمران و صنایع روستایی، ۱۳۷۷.

۱۴- مرسل، ادریس، بررسی وضعیت اجتماعی اقتصادی کشور (با تاکید بر مناطق روستایی) مدیریت طرح و برنامه ریزی معاونت عمران و صنایع روستایی، ۱۳۷۹.

۱۵- مرسل، ادریس، جایگاه توسعه و عمران روستایی در برنامه های توسعه کشور (۸۳-۱۳۲۷)، مدیریت طرح و برنامه ریزی معاونت عمران و صنایع روستایی، ۱۳۸۰.

۱۶- مهدوی، مسعود، مقدمه ای بر جغرافیای روستایی ایران، جلد اول شناخت مسایل جغرافیایی روستا تا سال ۱۳۷۸، شرکت چاپ و نشر لیلی.

۱۷- مرکز آمار ایران (۱۳۴۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۳۵.

۱۸- مرکز آمار ایران (۱۳۴۷)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۴۲.

۱۹- مرکز آمار ایران (۱۳۵۹)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۵۵.

۲۰- مرکز آمار ایران (۱۳۶۷)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵.

۲۱- مرکز آمار ایران (۱۳۷۷)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵.

۲۲- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، سالنامه آماری کشور ۱۳۷۴.

۲۳- مرکز آمار ایران (۱۳۷۶)، سالنامه آماری کشور ۱۳۷۵.

۲۴- مرکز آمار ایران (۱۳۸۰)، سالنامه آماری کشور ۱۳۷۹.

۲۵- نوفرستی (۱۳۶۹)، آمار در اقتصاد و بازرگانی (جلد دوم)، تهران، دانشگاه شهید بهشتی.